

УДК 339.9

Різниченко Є.І.*

КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ

У статті розкривається та визначається концепт національних економічних інтересів країн. Розглянуто та проаналізовано основні підходи щодо суті та форм прояву національних економічних інтересів.

Ключові слова: концепт, економічні інтереси країн, глобалізація, міжнародна конкурентоспроможність, конвергенція, інтеграція.

В статье раскрывается и дается определение концепта национальных экономических интересов стран. Рассмотрено и проанализировано основные подходы относительно сути и форм проявления национальных экономических интересов.

Ключевые слова: концепт, экономические интересы стран, глобализация, международная конкурентоспособность, конвергенция, интеграция.

In the article, the concept of national economic interests of countries is described and defined. Fundamental approaches with respect to the forms of manifestation and the substance of national economic interests are discussed and analyzed.

Key words: concept, economic interests of countries, globalization, international competitiveness, convergence, integration.

Постановка проблеми. З точки зору індивіда економічні інтереси являють собою об'єктивні, зумовлені відносинами власності, спонукальні мотиви, стимули трудової діяльності, спрямовані на задоволення потреб кожної особи і суспільства в цілому. У реальному житті потреби набувають конкретної форми інтересів. Іншими словами, економічні інтереси - це усвідомлені економічні потреби, що мають спонукальну силу. Економічний інтерес - категорія суб'єктивно-об'єктивна. Суб'єктами економічних інтересів є окремі індивіди, сім'ї, домогосподарства, колективи, групи людей, спільнот, держава, суспільство в цілому. Об'єкти економічних інтересів - економічні блага (товари, послуги, інформація тощо).

Але з точки зору держави, все – не так просто. Найбільшою перешкодою у вивченні національної економіки є, очевидно, суб'єктивність дослідників. Досить часто вчені мають діаметрально протилежне розуміння економіки: одні з них вважають, що ринок найкраще організовує національну економіку, інші віддають перевагу директивно-централізованому плануванню; державні програми соціального захисту населення захоплюють одних і викликають незадоволення у інших.

Розходження в економіці країн, у їхній культурі, населенні, інфраструктурі, управлінні, національних цінностях і навіть в історії в тій чи іншій мірі впливає на економічні інтереси країн.

* здобувач кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання національних інтересів країн, національної конкурентоспроможності та зростання глибоко досліджували такі вчені, як Р. Е. Ентова, Л. М. Красавіна, Д. Кругман, Д. Г. Лук'яненко, З.О. Луцишин, Р.Маккелі, Р. Манделл, М. Портер, О.І. Рогач, А.С. Філіпенко, В.І.Чужиков, О.І. Шнирков та інші.

Так, існує підхід, що економічні інтереси країни знаходять своє відображення у макроекономіці, яка залежить від таких факторів, як валютний курс, процентні ставки та дефіцит бюджету. Однак Японія, Італія, Південна Корея швидко підвищили рівень життя своїх громадян, не дивлячись на значні дефіцити їх бюджетів, а Італія та Пд. Корея до того ж мали ще й високі процентні ставки.

Інший підхід стверджує, що конкурентоздатність, а отже економічний інтерес, є наслідком дешевої робочої сили. Однак Швейцарія, Німеччина та Швеція досягли процвітання за умов високого рівня заробітних плат та дефіциту робочої сили. Крім того, держава повинна намагатися підвищити заробітну плату своїх громадян завдяки підвищенню конкурентоспроможності, інакше конкурентоздатність втрачає свій сенс.

Третій підхід пов'язує економічні інтереси з наявністю контролю над природними ресурсами. Однак, ми знову можемо навести приклад Німеччини, Італії чи Пд. Кореї, які не мають значних запасів природних ресурсів. Парадоксальним є факт, що велика кількість аналітиків вважають, що великі запаси корисних копалин не підвищують, а навпаки знижують рівень життя, особливо в країнах, що розвиваються.

Останнім часом популярності серед вчених набув підхід, що конкурентоздатність країни визначається політикою уряду країни, направленої на просування товарів на зовнішніх ринках, лобізм інтересів національних виробників, субсидування і т.д. Однак в Японії, Пд. Кореї та Німеччині важко віднайти приклади втручання держави в експортоорієнтовані галузі. Ще одним поясненням конкурентоздатності є відмінності практики управління в різних країнах, включаючи взаємовідносини менеджменту та робочої сили. Однак важко виокремити певну культуру управління на рівні держави, оскільки у будь-якій країні у різних пропорціях, але наявні компанії різного розміру, які належать до різних галузей та керуються капіталом з різних джерел надходження [9].

Виклад основного матеріалу. Концептуалізація – схема зв'язку понять, що відображають можливі тенденції зміни референтного поля об'єктів, що дозволяє продукувати гіпотези про їхню природу й характер взаємозв'язків; спосіб організації розумової роботи, що дозволяє рухатися від матеріалу й первинних теоретичних концептів до усе більше й більше абстрактних концептів. Концептуальну схему можна визначити як певну сукупність гіпотез і допущень про природу досліджуваних об'єктів, засновану на наявних теоретичних висновках, що охоплює тенденції й залежності (закони) між окремими компонентами досліджуваної області у відповідній сформованій системі понять, що дозволяє виходити (через інтерпретаційну схему) на рівень емпіричної роботи із заданими предметами (встановлення зовнішніх зв'язків понять) [7]. Концепт – це розумове поєднання (інтеграція) двох чи більше одиниць, ізольованих одна від одної через абстрагування та об'єднання за допомогою специфічного визначення. Організуючи матеріал своїх спостережень (перцепти) в концепти, а концепти – в концепти наступного рівня абстракції, людина в змозі сприйняти, ідентифікувати та інтегрувати величезний об'єм знань, які простягаються далеко за межі реалій, які безпосередньо сприймаються у певний конкретний момент часу.

Метою держави є зростання рівня життя населення, яке може бути досягнуто лише завдяки зростанню продуктивності виробництва, яке в свою чергу досягається завдяки ефективному використанню трудових ресурсів і капіталу країни. Стійке зростання ви-

робництва потребує постійного вдосконалення економіки. Національні компанії повинні постійно покращувати ефективність свого виробництва шляхом удосконалення технології, покращення якості продукції і т.д. Тому концепт економічних інтересів тісно пов'язаний з концептом конкурентоздатності країни.

Досвід конвергенції в Європейському Союзі та численні соціальні програми, що були ухвалені у Конгресом США, діяльність Світового банку щодо додання бідності в державах «третього світу» об'єднали на початку 1990-х як теоретиків, так і практиків у їх думці про те, що колективна взаємодія стане домінуючою в глобальній економіці. Однак, це не зовсім відповідало реальному стану справ, особливо на рівні ТНК та ТНБ, які розпочали у 90-ті роки ХХ ст. парадоксальний за своєю суттю процес злиття та поглинання з метою досягнення суттєвих конкурентних переваг у глобальній економіці, а тому колективна дія доволі швидко замінилася корпоративною, яку нерідко називають різновидом індивідуальної. Багато компаній перенесли значну частину своїх підприємств з Європи до Китаю, справедливо вважаючи, що «соціальний пакет» та відповідне законодавство в ЄС істотно зменшують глобальні конкурентні переваги [6].

Економічна глобалізація, проникаючи в усі сфери національної економіки, безумовно трансформує і економічну безпеку. Результати цих трансформацій у форматі неоліберальної парадигми (як моделі ліберального ринку), якими, за словами А.Сміта, керує «невидима рука», складні і суперечливі. З одного боку, національна економіка отримує більш широкі можливості в залученні іноземних інвестицій, отримує кредити від міжнародних фінансових установ, держава стає активним гравцем на міжнародному ринку товарів і послуг, відбувається лібералізація міжнародної торгівлі. З іншого боку, глобалізація економіки несе в собі цілий комплекс ризиків та загроз для позицій економічної безпеки, таких як: елімінація державного регулювання економікою, виклики, пов'язані з відкритістю національної економіки, втрата національного виробника під тягарем засилля імпортованих товарів.

Таким чином, можна стверджувати, що кожен підхід є неповним і жоден не є достатнім для визначення економічних інтересів країни. Автор розробив власну концепцію економічних інтересів країни, яка може бути проілюстрована на рис 1.

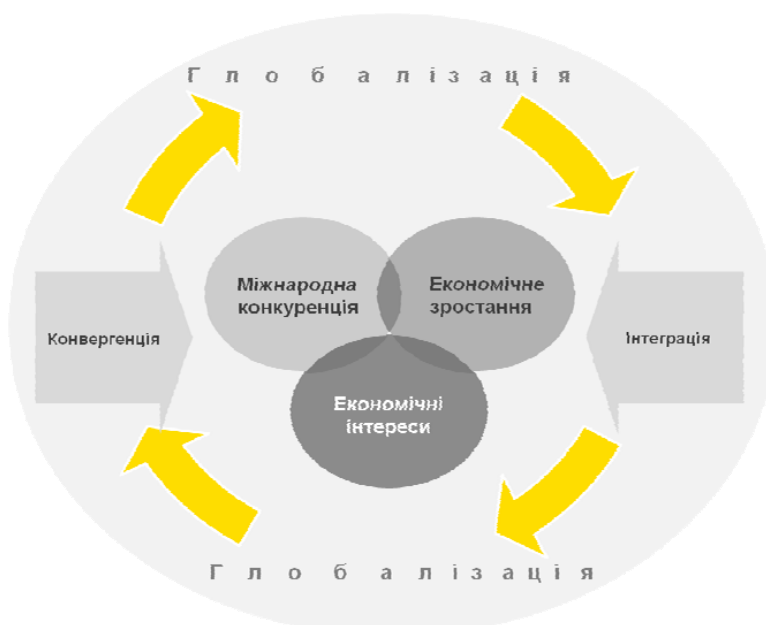

Рисунок 1. Концепт національних економічних інтересів
Джерело: розроблено автором.

Останні десятиріччя в результаті дерегуляції обсяг міжнародної торгівлі зростає значно швидше, ніж ВВП, а разом з ним зростало і середнє співвідношення обсягу імпорту до ВВП. Як наслідок, більшість країн зіштовхнулись з новим для них явищем – міжнародною конкуренцією, яка за своєю природою дуже схожа на внутрішню конкуренцію за винятком значно менших важелів її регуляції з боку держави [2].

Наслідком і одночасно причиною високої конкурентоздатності країни є еконо-

мічне зростання. Економічне зростання можна оцінити «позитивно», спостерігаючи за такими показниками, як обсяг і темпи зростання валового внутрішнього продукту, або ж «нормативно», складаючи суб'єктивне судження щодо таких питань, як розподіл прибутку та соціальна справедливість в економічній системі [9].

Теоретики часто намагаються оцінити як позитивні (технічна ефективність), так і нормативні (добробут) виміри сукупної економічної діяльності, роблячи ті чи інші припущення щодо правил, які регулюють процес пошуку корисності. Якщо припустити, що в суспільстві панують ідеальна конкуренція або досконале планування, то буде доволі просто тлумачити економічні результати та пропонувати основні напрямки економічної політики. Втім на практиці досконала конкуренція або планування трапляються надзвичайно рідко, та й чи бувають вони взагалі? Такі припущення можна зробити стосовно одних видів діяльності, тоді як інші види будуть неефективними, недосконало конкурентними (плановими), їх здійснюватимуть примусово (застосовуючи силу) та регулюватиме держава (за допомогою команд, адміністрування й регулювання). Важливу роль у функціонуванні економічних систем відіграють етичні норми, політика та культура суспільства. В культурах, базованих на комуналізмі, пошук корисності індивідуумами може бути забороненим або обмеженим, що докорінно змінює правила економічної поведінки, тоді як суспільства, де є конкуренція, можуть надмірно стимулювати прагнення особистої корисності. Ідеологія також може впливати на характеристики економічних систем, але звичай вона є другорядним чинником. Отже, без глибокого розуміння темпераментів, культури, менталітету, схильності до скоєння злочинів, дії інституцій і правил, що визначають економічну взаємодію, не можна з цілковитою впевненістю зробити висновки про функціонування економічної системи з багатьма учасниками, опираючись лише на основні принципи прагнення економічної корисності окремої людини або колективу. Навіть якщо людина має чітко визначені транзитивні вподобання й інтелектуальні здібності для того, щоб діяти послідовно в своїх власних інтересах у рамках обмеженої раціональності; навіть якщо її вчинки не диктовані маніакальною ідеєю чи згубною звичкою, — вона може вдатись до обману інших, а не шукати корисність згідно максимізації добробуту суспільства. Таким чином, функціонування реальних економічних систем визначається насамперед конкретною мотивацією людини, технологією та правилами міжособистісних людських стосунків у процесі пошуку корисності, а не ідеалістичними принципами. В цьому контексті, можна говорити про неможливість вироблення єдиного підходу до визначення економічних інтересів країн, адже кожна країна представляє собою набір унікальних характеристик, притаманних лише їй, які і визначають ступінь корисності для неї тих чи інших економічних чи соціокультурних благ. Однак, у широкому сенсі певну формалізацію провести можна [10].

Отже, ми бачимо, що конкурентоздатність, економічне зростання та економічні інтереси - взаємопов'язані між собою. Ключем конкурентоздатності країни є продуктивність виробництва та його динаміка, які і є економічним зростанням, яке в свою чергу має привести до зростання соціально-культурних показників економіки країни, без яких зростання продуктивності праці просто неможливе. Наприклад, підвищення заробітних плат має призвести до можливості отримання якіснішої освіти, яка в свою чергу збільшить людський капітал та зокрема кваліфікацію працівників, що є одним з основних факторів підвищення продуктивності виробництва. В свою чергу підвищення заробітних плат без підвищення продуктивності праці та, як наслідок, зростання виробництва, а відтак – конкурентоспроможності у середньостроковому та довгостроковому періоді – неможливо.

В контексті конкурентоспроможності економіки, глобалізація світової економіки має одним зі своїх наслідків відносно вирівнювання умов конкуренції на національних рин-

ках. В результаті забезпечення урядами режиму найбільшого сприяння і національного режиму, як того вимагають міжнародні норми правого регулювання економіки, національні і зарубіжні виробники опиняються в приблизно схожих умовах на ринках окремих країн або їх союзів. В даному випадку зовнішньоекономічна та міжнародна безпека повинні стати бар'єром від глобальних загроз для розвитку національної економіки і її виробників в рамках глобальної системи світової економіки. При цьому універсальною вимогою, що пред'являється до будь-якого національного економічного суб'єкта, виступає його конкурентоспроможність [8].

Глобалізація ж вимагає від країн спеціалізації у галузях та сегментах, в яких національні компанії функціонують найефективніше, та імпорту продукції, де ефективність – нижча, оскільки жодна країна не може бути конкурентоздатною у всьому. Конвергенція та інтеграція поглиблюють дію глобалізації. Інтеграція покликана поглибити дію глобалізації завдяки більшому рівню відкритості економік в рамках інтеграційних угруповань, що повинно призвести до більш ефективного використання переваг країни. Конвергенція в свою чергу поглиблює глобалізацію через певне уподібнення та вирівнювання розвитку економічних та політичних систем держав, а особливо - країн-учасниць інтеграційних угруповань, що дозволяє підвищити ефект від економічної взаємодії різних країн. Якщо глобалізація вимагає від країни відповідати міжнародним стандартам ефективності виробництва, то конвергенція та інтеграція можуть стосуватись таких питань, як міжнародні стандарти якості продукції чи регламентів щодо їх безпеки.

Висновки. Економічними інтересами країни є сукупність кількісних (динаміка зростання ВВП на душу населення, обсягу виробництва високотехнологічної продукції і т.д.) та якісних характеристик (соціально-економічні параметри, які характеризують якість життя населення та справедливості розподілу благ у країні) функціонування економіки країни, які забезпечують довгострокове економічне зростання (зростання кількісних та покращення якісних параметрів економіки) та здатність національної економіки конкурувати з економіками інших держав за рівнем ефективного використання ресурсів та інновацій в умовах інтеграції та конвергенції у глобалізованому світі.

Використана література

1. Глушко Т. П. Філософія економіки і соціальний прогрес // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія, Політологія. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2006. – Вип. 77. – С. 71–74.
2. Дудка Ю. П. Конкурентоспроможність економіки та економічна безпека України: проблеми взаємодії та взаємозв'язку у формат неоліберальної парадигми глобалізації/Вісник Хмельницького національного університету 2009, № 4, Т. 3
3. Європейська інтеграція/Уклад.:М.Яхтенфукс, Б.Колер-Кох;Пер. з нім. М.Яковлева.-К.:Вид. дім «Києво-могилянська академія», 2007.-394с.:іл..-(Актуал.світові дискусії)
4. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : монографія / Я. А. Жаліло. – К. : НІСД, 2003. – 368 с.
5. Засади конкурентоспроможності в реаліях економіки знань : колективна монографія / Міжнародний інститут менеджменту (МІМ-Київ) ; за наук. ред. Ю. В. Полунєєва. – К. :Інжиніринг, 2007. – 256 с.
6. Конвергенція економічних моделей Польщі та України: монографія за найк.ред.Д.Лук'яненка, В.Чужикова, М.Г.Вожняка.-К.: КНЕУ,2010.-719с.
7. Новейший философский словарь / Сост. А.А. Грицанов. — Мн.: Изд. В.М. Скакун, 1998. - 896 с.

8. Полунєєв Ю. В. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни як домінанта стратегічного антикризового управління/Економічний часопис-XXI, 1-2'2011
9. Портер М. Конкуренция/ Пер. с англ.-М.: Издательский дом «Вильямс», 2006.-608 с.
10. Стивен Роузфілд. Порівнюємо економічні системи/Пер. з англ.-К.: «К.І.С.», 2005.-Х.370с.